

Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana

PALMA.—JUNY DE 1910

SUMARI

- I. In memoriam, per D. Miquel Costa.
- II. En Mateu Obrador y Bennàsser, per D. Antoni Me Alcover, Pie.
- III. Mateu Obrador, per D. Miguel S. Oliver.
- IV. Per la mort d'En Mateu Obrador, per Donya Maria Antonia Salvá.
- V. Mostres de la diferent florida literària de N'Obrador—La flor de Miramar (poesia).
- VI. La mal casada (poesia).
- VII. Del Prolech del Llibre de Contemplació.
- VIII. Proemi.

IN MEMORIAM

Un any ha trascorregut des que morí En Mateu Obrador; y els seus amics y companys qui encara n' duen dol intern, al sentirne aquests dies revenir més forta l'anyorança, no han pogut deixar de rendirli el tribut d'aquesta commemoració dins el Bolletí de l'Arqueològica Luliana.

Això y molt més mereixia aquell esperit de poeta suau y gentil, aquell cor delicat y simpàtic, aquell enteniment agut y selecte, rich de tan adequada erudició que semblava suscitat aposta per la magna empresa de publicar els textos originals del B. Ramon Lull. Quant ell desaparegué, tots sos companys de Comissió editora sentírem qu'era cayguda la columna mestra de l'obra, del monument lulià qui s'aixecava. L'esperiença d'aquest any confirma que, per ara, el buyt de N'Obrador no té qui'l pugui omplir.

Any XXVI.—Tom XIII.—Núm. 363.

La data de 27 de Maig de 1909 serà de perpètua complanta per les lletres de Mallorca y singularment per l'Edició Luliana, a la qual s'era consagrat el difunt amich ab devoció entusiasta y casi esclusiva. Per senyalar el primer aniversari de tanta pèrdua, haviem pensat tractar aquí de la personalitat literaria de N'Obrador baix de sos diferents aspectes, encarregantse de cada punt de vista un dels companys. Però no val més reproduir l'impressió sintètica, justíssima y vibrant, que doná del estimat difunt la ploma de N'Oliver y l'efusiva relació de Mn. Alcover, testimoni de les dèrres confidencies d'aquell esperit conscient y lluminós fins a la mort? Ajuntar a tan sentides necrologies la tendra complanta qu'escrigué Na Maria Antonia Salvá, y oferir per mostra composicions de distinta especie del mateix Obrador, serà suficient per completar aquest fascicle commemoratiu, ab la ventatja de que així ressaltará més autèntica la figura del commemorat.

Qu'ell des de la Patria eterna, a la qual com a bon deixeble de Ramon Lull aspirava, pugui rebre el justíssim tribut que des d'aquesta Roqueta li dediquen sos amichs.

MIQUEL COSTA.

EN MATEU OBRADOR I BENNÀSSER (*)

Aquest company i amic estimadíssim, nat a Felanitx l'any 1853, feta la 2.ª ensenyansa a l'Institut de Mallorca i obtinguda a l'Universitat de Barcelona la Llicenciatura en Filosofia

(*) Del Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana, T. IV, n. 9.*

i Lletres, sempre ab gran lluïment i bones notes, se manifestá de bon'hora predilecte de les muses, brollant son enginy poesies inspiradíssimes com *La Flor de Miramar*, i tot un esplet d'articles literaris i crítics, escampats dins *La Revista Balear* (1872-1874), *Museo Balear* (1875-1877, 1884-1888) i totes les altres publicacions literàries de Mallorca posteriors, tant en catalá com en castellá, demostrantse un escriptor polentíssim, d'un gust superior, plaent i distingit fora mida, d'una diafanitat encantadora. Amb En Bartomeu Ferrá comensaren l'any 1879 a publicar el setmanari *L'Ignorancia*, ple de briu i delit, qu'aviat se feu seua tota Mallorca, ensenyant la gent de lletgir en mallorquí, que jo vergonya! casi negú'n sabia. *L'Ignorancia* es estat el periòdich més popular i més lletgit que hi ha hagut may a Mallorca, aont N'Obrador feu brollar a l'uf la seua xalesta i delitosa vena humorística. Les tasques pedagògiques el decantaren després de les Lletres una mica, tornanthi devers l'any 1889 fent sortir *La Roqueta*, que també's va estendre prou, pero no tant com *L'Ignorancia*; colaborá una temporada a n-el diari *El Isleño* devers l'any 1890 i 1891, sufrint váries vicissituds, fins que, trobantse a Venècia, l'any 1899, de professor dels fills del Majordom de S. A. l'Arxiduc D. Lluís Salvador d'Aústria, tengué la bona sort d'afinar dins la Biblioteca de St. Marc un autograf de Bt. Ramon Lull; s'engolfá dins la lectura de diversos còdics i impresos lulians qu'allá's guarden, i se convertí en un ferventíssim lulista. Tornat a Mallorca la primavera de l'any 1900, i entressentit de que alguns amics tractávem de seguir la publicació dels textos lulians que En Jeroni Rosselló havia iniciada i dexada interrompuda per greu malaltia, i de qu'haviem comensat a copiar la gran obra luliana *Llibre de Contemplació*, s'encarregá de seguir la còpia, i el férem de la *Comissió Editora dels Textes lulians*, de la qual fou desde llavò el bras dret en tot lo que's referex a còpia i confronta de còdics, anotació i ilustració dels textos i tota la part tipogràfica, per la qual tenia un gust i un ull refinadíssim. Lo primer de tot era acabar les impressions qu'En Rosselló havia comensades. Axí hu férem, sortint l'any 1901 el *Gentil e los tres Sabis* ab un glosari i un pròlec de N'Obrador, aont s'acreditá de lulista capdal com pocs n'hi hagués haguts. El metex any va sortir *Arbre de Filosofia d'amor*, ab un pròlec de Mn. Costa i

notes bibliogràfiques de N'Obrador; l'any 1903 sortí *Felix de les Maravelles del mon*, també ab notes bibliogràfiques i un proemi de N'Obrador, verament magistral i que l'acreditá més i més de lulista insigne. Ab axò acabá N'Obrador lo qu'En Jeroni Rosselló havia dexat a mitjes astes. Hi havia qu'emprendre la publicació dels altres textos lulians, i abans que tot fer viable l'obra econòmicament, i hu conseguírem l'any 1905 mitjansant l'ajuda de l'Escm. N'Antoni Maura, que'ns alcanzá una bona subvenció de l'Estat. N'Obrador seguia copiant textos lulians i enfondint sos conexements en la ciència del gran poligraf mallorquí, guanyant a n-el Certamen de Fires i Festes de 1904 un premi ab un preciosíssim estudi *Doctrines sociològiques de Mestre Ramon Lull*, publicades l'any 1905, aont doná a conèixer sobiranament la via qu'havia feta dins el lulisme. Publicá l'any 1904 el *Libre de Amich e Amat* ab proemi, notes i glosari, tot deliciosament fet, sobre tot lo proemi, qu'es verament una obra mestra. L'any 1905 publicá la conferència donada l'any anterior a l'Ateneu de Barcelona, bax del nom de *La Nostra Arqueologia Literària*, enriquida ab llargues notes i erudites ampliacions, aont esposa i defensa tot-un pla amplíssim de publicació, axí com caldria, de tots els vells monuments de la nostra llenga. Mentres tant, l'any 1906 dexa llest el volum que conté *La Doctrina Pueril* i *Libre del Orde de Cavalleria*, am pròlec, variants, notes bibliogràfiques i ilustracions, plenes de ciència y de sana crítica. Dins aquest pròlec trassa'l pla general de les publicacions lulianes, resultant que tenim cabal per omplir una trentena de toms, just del textos catalans que's conserven i sabem aont son per quant sia l'hora. Just el *Libre de Contemplació*, l'obra caporal del Bt. Ramon, omplirà set toms. Comensá a estamparla l'any 1906, acabant el tom I l'any 1908, posanthi un pròlec meravellós, que bastaria ell tot sol per acreditar N'Obrador del més gran lulista qu'hem tengut a Mallorca i fora-Mallorca, el qui ha vist ab llum més intensa l'ánima sublim del Bt. Ramon i l'ha sabuda presentar ab tota la seua amplitut i grandesa estupenda, tal com aparex dins les seues obres immortals. Acabat el tom I de *Contemplació*, comensá l'impresió del tom II, i la feu ben envant. Ab axò l'*Institut d'Estudis Catalans* de Barcelona el comissioná per visitar les biblioteques *Ambrosiana* de Milán i la *Reyal i Nacional* de Munich i veure quins còdics

lulians hi havia i copiar el de *Blanquerna* de la capital bávara. Se'n hi anà el juny d'entany i en tornà la derreria de setembre, carregat de notes de còdics lulians i de les còpies del *Blanquerna* i altres obres lulianes, algunes fins avuy desconegudes. Seguia l'impressió del tom II de *Contemplació*, treballant ensemps una versió castellana del *Felix de les Meravelles* i del *Gentil e los tres Sabis* per omplir un volum de la nova *Biblioteca de Autores Españoles* de Baylli-Bailliere, col·laborant contínuament a n-el diari *La Almudaina*. La primeria de la corema derreria quedà afònic. Devant la persistència de l'afonia ens alarmàrem els amics seus, i ell que's sentia una gran postració de cos i més encara d'ànima. El temps sanitós de primavera, lluny de ferli gens de bé, el pitjorava. Quant tornàrem, dia 10 de matx, de Barcelona, el trobàrem tan al bax, rendit dins el llit, que l'ànima ens va caure a n-els peus, com solen dir. Aquell dia ja'l vérem mort, per més que mos costàs molt, pero molt, resignarmoshi a perdre'l. Se va anar agravant ràpidament. El metje que li assistia, Dr. Josep Sureda i Massanet, fervent regionalista i que tenia un deliri per N'Obrador, va haver de confessar, i lo metex l'altre metje que també'l va veure, que no hi havia res de bo qu'esperar.—Com el pobre malalt se va veure a les portes de l'eternitat ¡quin greu li sabia haver de dexar sos pobres fills, orfes de pare i mare i sense estampar la major part de les obres del Bt. Ramón, la publicació de les quals era tot el seu ideal, tota la seua aspiració! Dia 22 de matx se va fer precís dirli dels Sacraments, que va rebre ab gros fervor, edificant els amics ab la seua fonda resignació en la voluntat de Deu. Alguns dies abans de morir, li desaparegueren tots els dolors que tant l'havien petxucat i croxit, i ens explicava un fenomen ben estrany que li esdevenia, un desdoblament de la seua personalitat, que deya ell: li semblava que demunt ell n'hi havia un altre que sufria lo metex qu'ell havia sofert fins llavò; ell li sentia passar tota aquella metexa pena qu'ell havia passada, el pentax soberc, la pena de no poder estar ajagut, la de prendre aliment, la d'haverse de moure. Sentia com aquell passava tot allò; pero ell n'era escápol, s'estava lo més tranquil. En tot axó no hi havia res de desvarietjar; bastava veure'l per convencerse'n.—De cada dia, naturalment, hi afègia, fins que dia 27 de matx, prop de les dotze de la nit, entregà

l'ànima a Deu, plorat sens conhort de sos pobres fills i de tots els amics, tants com en tenia. L'enterro i funeral foren una manifestació esplèndida de les simpaties que tenia N'Obrador per tot arreu.

Era un'ànima tan hermosa, tan gentil, un esperit tan selecte, tant exquisit, tenia un tracte tan fi, tan atractiu, qu'era impossible tractarlo i no estimarlo. Com escriptor era de cap d'ala; tenia una vastíssima cultura literària, poeta deliciós, periodista de casta grossa, sens dupte dels millors d'Espanya, ab grans dots per la llingüística, crític caporal; com-e lulista bax del punt de vista literari, cap n'hi havia hagut a Mallorca ni a fora-Mallorca que fos arribat a la seua altura; l'ànima del Bt. Ramón negú l'ha arribada a conèixer com N'Obrador. Altres haurán coneguda millor la filosofia, la teologia luliana; la vida íntima, l'alè de l'ànima del gran poligraf, la seua fesomia, negú l'ha aglapida, negú l'ha assolida, negú l'ha vista, com l'aglapí, com l'assolí, com la va veure N'Obrador. Ho proven els prolecs que posà a n-els diferents llibres lulians, que son, a n-el nostre entendre, la seua obra caporal.

¡Pobre Obrador i pobres de nosaltres qu'ab ell treballàvem en la publicació dels textos lulians i en l'*Obra del Diccionari* i ens assessorava en la publicació d'aquest *Bollett!* ¡Molt, moltíssim hem perdut! Sols Deu ho sap!

¡Que'l Bon Jesús l'haja trobat en estament de gràcia; i, si encara estigués entregut a n-el purgatori, qu'el trega i l'admeta a l'etern descans de la santa Glòria, i doni molts d'anys de vida a sos fills i amics per pregar per ell i el conhort i conformansa que tant i tant necessitam per suportar una desgràcia tan grossa com es aquesta mort.

¡Al cel lo vejem! Amèn.

MATEO OBRADOR

La noticia de su muerte, telegrafiada desde Mallorca, no ha sido para mí una sorpresa. No lo fué tampoco el suelto de *La Almudaina* que daba cuenta del estado de gravedad de nuestro amigo entrañable... Yo no había visto á Obrador desde que regresó de Alemania, cumplido el encargo que le confiara el Instituto de Estudios Catalanes. Volvía satisfè-

cho, encantado de la misión científica que acababa de desempeñar, en cierta manera rejuvenecido por los aires de la gran cultura europea, por la vida amplia y luminosa que había vivido en Munich durante unos meses, que fueron para él como una dulce convalecencia tras de mil sinsabores, heridas y borrascas.

Estuve algún tiempo sin recibir noticias tuyas, no presumiendo que amagara al insustituible lulista un peligro mortal. La revelación que de ello tuve, fué súbita y de instinto. Leí—también en *La Almudaina*—los párrafos de despedida que dedicaba al difunto y excelente conde de Séguier y, sin más dato que el desaliento que transpiraba desde la primera línea á la última, comprendí que el desgraciado Mateo se moría sin remisión, y muy deprisa.

En esa necrología de periódico, palpitan tales acentos de sinceridad, que no era posible confundirlos con las habituales jeremiadas de los enfermos de aprensión ni con aquella suerte de romanticismo patológico de los que coquetean con sus dolencias. Advertíase en sus palabras y en sus silencios, una acuidad de sentidos propia de quien ya percibe, á través del muro de la vida, el rumor de las aguas eternas y como la misteriosa filtración de la luz increada. No se despedía del noble prócer y humanista francés; le emplazaba para dentro de poco, á la otra parte del muro, en el mar sin riberas de la inmortalidad.

Bajo tan dolorosa como indestructible convicción andaba, cuando hallé al doctor Rubió y Lluch, gran amigo también y colega de Obrador, comunicándole la noticia. Entonces Rubió dióme cuenta de haber recibido una carta del interesado, que acababa de producirle la misma, absolutamente la misma impresión que yo le transmitía. El desenlace no se ha hecho esperar. Obrador ha muerto; se ha frustrado en gran parte una obra que, después de muchas fluctuaciones, parecía asegurada; y los que estuvimos ligados á él por continua amistad y mancomunamos con frecuencia nuestra labor con la suya, en una colaboración indivisa y fraternal, hemos sentido desgajarse algo

de nuestro propio espíritu, y desprenderse y ceder, al impulso de violenta mutilación, la rama más florida de nuestros recuerdos de juventud literaria.

Poco más de un año hace que me cupo el honor, por acuerdo del Instituto de Estudios, de redactar la ponencia mediante la cual se acordó la subvención á favor del llorado bibliófilo, suscribiendo aquélla junto con Rubió y Lluch. Después de unas consideraciones generales sobre la empresa de los lulistas mallorquines y sobre el interés especialísimo del *Blanquerna*, cuya copia del códice de Munich proponíamos, procuré sintetizar los antecedentes de Obrador, desde el punto de vista académico, en los párrafos siguientes, inéditos todavía, como el resto de la ponencia:

«La Comisión editora, tantas veces recordada, tiene la fortuna de contar entre sus individuos al expresado señor Obrador, á quien confía la dirección de sus trabajos é impresiones. Dirigiéndonos al Instituto, creemos innecesario recapacitar los méritos de tan excelente bibliófilo, ahora, como había sido antes pulcro literato y poeta, traductor de los *Devers dels Homens*, de Silvio Pellico, y cantor exquisito de *La Roqueta* y *La flor de Miramar*. La austera reserva de Milá y Fontanals quiso ya dispensarle, en el prólogo del *Romancerillo*, una de aquellas contadas citas de nombres, que valían por un largo elogio salidas de tal maestro, y saludó al «brillante joven», no escapado aún de las aulas escolares, como una fuerte esperanza de los estudios literarios en Cataluña.

«Largo tiempo transcurrió antes de que Obrador pudiese aprestarse á cumplir la profecía, perturbado por trabajos profesionales grandemente heterogéneos y por desgracias y atenciones de familia que llevaban traza de no acabar nunca. Normalizada, por último, su vida en sentido de la vocación personal y nombrado Archivero de la Diputación de las Baleares, pudo dar rienda suelta á las nativas aptitudes ayudadas por sólida preparación, escogiendo la enciclopedia luliana como especialidad y coronamiento de las antiguas promesas.

«Poco antes le había sido posible escudriñar, en la Biblioteca Marciana de Venecia, la rica colección de manuscritos que atesora, establecer la autenticidad de una dedicatoria de mano del mismo Lull y ofrecernos un acabado estudio de todo aquel contenido paleográfico. En el ciclo de conferencias dadas en el Ateneo Barcelonés por los escritores mallorquines (1904) pudo desarrollar un estudio memorable sobre *La nostra arqueología literaria*, exponiendo un hermoso programa de reconstitución de la «ciudad muerta», que no ha dejado de influir en la sistematización de los esfuerzos editoriales y en la evolución de las tendencias eruditas. Y así también ha transcrito y compulsado de una manera pulcra y cabal, infinidad de textos lulianos, terminando los volúmenes que comenzara Don Jerónimo Rosselló, dotándolos de prólogos y notas, editando aparte, en lindas colecciones de bolsillo, el *Libre d'Amich e Amat* (1904) y la *Doctrina Pueril* (1906) y empezando, por último, restituídas á su lengua original, la edición completa de *Obres de Ramon Lull* con el tomo que contiene la misma *Doctrina Pueril*, el *Libre del orde de cavallería*—acompañado de una antigua versión francesa,—el *Libre de clerecía* y el *Art de confessió*, al cual deben seguir los volúmenes del gran *Llibre de Contemplació*, obra capital del solitario de Randa.»

El primero apareció, efectivamente, y creo que el segundo se halla impreso, ó poco le falta... Y, hasta aquí, el documento, que, por su índole corporativa y semioficial, no podía dar entrada á recuerdos ó impresiones más íntimas y personales, de que mi memoria rebosaba.

Porque la vida de Obrador, accidentada y multiforme, y la variedad de aspectos y facetas intelectuales en que se descompuso por obra de su destino, ó por vacilaciones de carácter, ó por mudanzas de amor y fortuna, ofrecen materia de larga divagación é interés. Fáltame espacio para intentar ahora la semblanza de aquel hombre apacible, bondadoso, siempre igual en su trato como

su carácter de letra, y como su letra nunca descompuesto; nacido para las cosas regulares, tranquilas y minuciosas, pero á quien una ironía de la suerte tuvo en continuo vaivén y fuera de su centro.

Tendría que presentarle tal como le recuerdo desde mi infancia, recién llegado él de la Universidad, en su corto período de florecimiento poético, con la figura lánguida y atractiva y los cabellos castaños, de un tono claro, cayendo alrededor de la frente juvenil, como pregonando su descendencia artística, de nieto de Musset. Último retoño de esas descendencias, bajo la forma dulce y con la delicadeza femenina—en el buen sentido del vocablo—de los *enfants gatés* y de las plantas sensitivas y mimosas, correspondióle, como á toda su generación sentimental, la tarea desagradable de liquidar la herencia romántica y hacer almoneda de los últimos infortunios del mal del siglo.

El siglo pasado amó, literariamente, la tristeza, amó la infelicidad; las amó voluptuosamente, haciendo de ellas su narcótico, su alcohol, su paraíso. Aun los mejor dotados por la naturaleza, educáronse y crecieron sujetos á esa atmósfera enervante de la falsa *educación sentimental*; y lo que habían comenzado los rebeldes y satánicos de la primera época vinieron á pagarlo los soñadores, indolentes y abúlicos de última hora, en un infortunio menos poético y grandioso, pero más real y efectivo que el de Manfredo: en la falta de *dirección*, en las desviaciones de la voluntad, en las disipaciones del diletantismo. Carencia de disciplina interior, en suma, que hizo aparecer frustradas una infinidad de existencias, como juguete de las olas entregadas á todas las corrientes externas y sin ánimo de regirse ni marcar su propio rumbo.

Años tardó en reapoderarse de él, y esta vez en forma que prometía ser definitiva, el amigo malogrado, objeto de estas líneas, que tenía aptitud para las más sutiles gracias de la pluma y los más alados primores de la forma poética; docto y popular al mismo tiempo; nacido

para la cátedra y la pedagogía y dotado de tal virtud de atracción que, en su paso por colegios á la antigua y por instituciones escolares á la moderna, se le veía siempre rodeado del coro de niños absortos, pendientes de su palabra como de la de un Pestalozzi redivivo.

Talento fácil, se asimilaba prontamente aquello que más distante parecía de su competencia, y así pudo saltar desde las humanidades doctas á la enseñanza primaria, al periodismo serio, al periodismo festivo de *La Ignorancia*, fundada por él en colaboración con Bartolomé Ferrá, y de *La Roqueta*, cuya fundación compartí yo mismo; á las publicaciones eruditas como la *Revista Balear*, el *Museo* y el *Boletín* de la Arqueológica. Lo mismo pudo auxiliar á Milá y Fontanals en sus investigaciones folklóricas, que á Giner de los Rios en el *Boletín* de la Institución libre; lo mismo pudo procurar en los estrados judiciales, que llevar el peso de una oficina pública, que ejercer de Mentor amable, cerca de los ahijados de un príncipe en excursiones por el Oriente pagano que recuerdan las de Telémaco y Anacarsis.

Entre tantas fluctuaciones había hallado ahora su verdadero asiento y la aplicación más legítima y seria de su capacidad, labrándose en pocos años una sólida reputación entre los más doctos investigadores de las literaturas occitanas. Una muerte prematura ha truncado sus grandes proyectos, pero ha sellado, con terrible unidad, su biografía de poeta. Poeta que versificó poco tiempo, mas para quien toda la vida resultó poética, según la moda de sus primeros años, es decir, dolorosa y desasosegada. ¡Pobre amigo, pobre hermano nuestro, que se había refugiado últimamente como en un cenobio, en las sublimidades ascéticas de la contemplación, reviviendo en su alma el eterno *desconhort* de los fatigados del mundo y consagrando la última parte de su vida, como un holocausto y un símbolo, á vindicar y difundir el glorioso ejemplo del Senescal de Mallorca!

MIGUEL S. OLIVER.

PER LA MORT

d' En Mateu Obrador

Amich, flor esquisida,

l' Amat te vol ab Ell,

a son verger de vida

ahont canta l' autell.

Allá prats delitosos

bells arbres, belles fonts...

Aquí cors afanyosos

per axecarhi ponts,

Ponts d' esperansa ardida

que salvin el fondal

que departeix la vida

de la visió immortal.

Amich, tu 'ns hi citares

al regne del Amor;

y els cors que ben-amares

suspirea de tristor.

En cambra arrecherà,

tos llibres y tos fulls

retenen la mirada

serena de tos ulls,

Y ab conformansa lenta

s' hi plany la solitut,

Griselda pacienta

qu' anyora 'l bé perdut.

Amich, la meva ploma

decau devant la mort,

per no vessar l' aroma

sagrada del recort.

MARÍA ANTONIA SALVÁ.

MOSTRES DE LA DIFERENT FLORIDA LITERÀRIA DE N' OBRADOR

LA FLOR DE MIRAMAR

Jo quart una floreta cullida a Miramar.

¡Ben haja la má blanca qu' un dia la 'm donava!

Present fou agrahit; la qui la 'm regalava

sabía d' estimar.

Calenta de besades, morí, com fan les flors;
va perdre son aroma, quedaren ses despulles;
llavors vaig estojarla estreta entre les fulles
del llibre dels recorts.

Llisons d'alta saviesa les flors per l'home son.
Com més aroma escampa, la flor prest es passada;
en dia que 's resseca, llavors té més durada
que les amors del mon.

Axí de l'amor meua la flor serà 'l miray;
l'amor ple d'esperances sols va durar un dia,
l'amor de recordances serà la flor mustia
que no li muda may.

¡Oh verge blanca y bella, que tant vaig estimar!
mercé d'aquell present que l'ánima 'm conforta!
l'amor que't guart viurá tant com durará, morta,
la flor de Miramar.

LA MAL CASADA

—Si no estás, Ayna María,
desvetlada dins la cambra:
y has pogut dormir un só
desque, en mal punt, te caçaren,

ton só jo vench a trencar
per la derrera vegada,
ans d'anarme'n fora terme
per no veure 't morir martre.

Obri un través la finestra;
y, si camines descálsa,
posahi esment, a les fosques,
a no pegá 'ensopegada;

no fos cosa qu'aquell jay
adormit en l'altra cambra,
se desxondís y 't renyás
per ser venguda a escoltarme.

Quant la lluna 'm peg' de ple,
ja 'm donarás una ullada,
y repara si m'assembl'
al fadrí d'altres diades.

Temps era temps que gaudiem,
temps era temps que folgávem...
¡Qui 'ns haguera hagut de dir
lo que s'ha estrevengut ara!

Anys fa tal dia com vuy
que 'ns várem donar paraula
en el ball de la revetla
ont la primera ballares.

Glosadors cantaven gloses,
sonadors destres sonaven,
quant tot baix me prometeres
ser la meua enamorada.

¿No ho tens present, bona amor,
quínes estones passávem,
com ens haguérem promesos
per sempre més un a l'altre?

com, a entradeta de fosca,
en el portal m'esperaves
per veure 'm venir de lluny
a festetjar, de vetlada?

com, de estiu, tots dos preniem
la fresca baix de la parra,
y d'ivern, devall teulat,
fent rotlet ens escaufávem?

com vora del soch, filant
ens contava la teua ávia
rondalles de pastorets
qu'ab fills de rey se casaven?

com seyes en tots los balls
al cap de la bancalada,
y 'ls glosadors, cada punt,
de tu 'n treyen codolades?

com sembrávem clavellers,
vaumes d'olor y baladres,
y 'ns baratávem brotets
d'aufabaguera y vidauba?

com anávem a cullir
taronges y peres d'aigua,
pomes i melicotons
a l'horta de Binifarda?

com a la Mare de Deu
del puig de Bon-any muntávem
per maig a ferli novena
per que 'ns donás bona anyada?

com, els diumenges y festes,
per vila a fer volta anávem.
jo ab guardapits floretjats,
calçes blaves y xamarra:

tu ab rebosillo de punt,
botons d' or com a vellanes,
cordoncillo y creu de pedres
y sabateta escotada?

com, després de la verema,
ens feren les noviançes,
y aquell llit entorcillat,
y la caixa llavorada...?

¿Qué n' es estat, bona amor,
de tants de goigs y gaubançes?
son boyres que 's varen fondre,
estelets qui s' apagaren.

Mes valdria, estimadeta,
per la sort que t' ha tocada,
t' haguessen tancada monja,
de viu en viu soterrant-te.

T' en prendrà com a la flor
que creix sens sol ni rosada;
ningú t' encobeirà,
en lloch veuràs bones cares.

A les teus cansonetes
ningú hi respondrà, si cantes;
y si plores, de tes penes
ningú nat s' en sabrà plányer.

Si 't demana 'l teu marit,
en veure 't color trencada,
de que t' has enmalaltida,
feslí esmentar lo que passa

al bri de blat si 'l calciguen,
el peix si li manca l' aigua,
a l' eura si 'l mur li esfondren,
al día si 'l sol s' amaga.

Ara sí que t' escaurà
la cansó que 't cantussava
la dida quant t' adormia,
les nits d' ivern, dins sa falda;

la que mes tart deyes tu
quant els clavellers regàvem:
«Vola, vola, rossinyol,
»Deu te do llarga volada.

»Ja diràs a mos parents
»que mon pare m' ha casada,
»que m' ha casada ab un vell,
»ab un vell barba gelada...».

¡Ay, poncelleta garrida,
males mans te malmenaren,
al punt que t' volgué cullir
aquell qui tant t' estimava!

Si 't veus a tení una filla,
no vulgues que la t' mal casen
per amor de l' interés,
com varen casar sa mare.

Si un día vas al fossar
a dur un ciri a les ànimes,
y repares el meu nom
escrit demunt pedra marbre;

ja m' diràs un Pare-nostre
y revivarán encare
els ossos meus d' alegria,
sols de sentir tes petjades.»—

Axó cantava un fadrí,
a l' hora del trench de l' auba,
just abaix de la finestra
de la qui fou sa estimada.

Y diu qu' ella quant lo veyà
poch a poquet allunyarse,
par que 'l cor se li nuás
de pena qui l' auvegava.

Y méntres demunt el llit
tombava estesa, axugantse
ab el doblech del llensol
un riu de bullentes llágrimes,

Esmaginava sentir
la trista veu qui cantava:
«Vola, vola, rossinyol,
»Deu te do llarga volada...».

DEL PRÓLECH

DEL

LLIBRE DE CONTEMPLACIÓ

L'obra mestra y fonamental que'ls antichs lullistes solien anomenar «*lo Contemplador major*,» la que'l gran lullófil dels nostres dies En Menéndez y Pelayo calificà, sens hiperbòlica inflor, de «*enorme enciclopedia ascética*,» ha jagut y jau oblidada dins feixuchs y polsosos manuscrits de pergami o vell paper de verjura, que per Mallorca y Catalunya romanen en

nombre escàs, incomplets la majoria, o que son anats a enriquir ei fons de biblioteques esterres. Entre les obres lullianes que des de l'any 1480 ençà ha divulgades la estampa, no hi ha figurat may el text arromançat, sencer y autèntich, del *Llibre de Contemplació*; y lo meteix que amb molts d'altres llibres, amb aquest ha hagut de caure demunt la patria d'En Lull l'afronta de que les traduccions apareguessen y anassen pe'l món repetidament estampades primer que l'original, y allà d'allà 'ls Pirineus, abans que a Mallorca, a Catalunya, a Valencia o qualsevol altra regió de soca y rël catalana.

¡Quina tristor y condol no fa, l'esmentat aquest enderreriment y desconeixença, y trobarne arreu llamentables proves que apenes s'esplicarien ni's podrien justificar, si no fos considerant els anys y sigles d'oblit y d'indiferència qu'han tenguts els velis monuments de la nostra cultura mitjeval obscuraits y com envelats devall un llençol de boyra! Y encara es més de plányer tant llarch menyspreu, si hom considera que aquest notabilíssim y singular *Llibre de Contemplació*, juntament amb el de l'*Amich e Amat*, el *Blanquerna*, ei *Felix*, l'*Arbre de Sciençia*, el poemàtich *Desconhort* y'ls pochs més qu'en definitiva son els qui deixen assegurada l'immortalitat d'En Lull, foren per temps els més desatesos, rarament citats ni retrèts; els menys llegits ni comentats dins les càtedres y escoles, com si fossen obres secundaries y de minvada valor; precisament quant els més exaltats lullistes, en les interminables controversies y polèmiques ab los detractors, prodigaven foramida y estremaven les alabances d'aquells altres llibres, *arts* y tractats més calitjosos, abstrusos y subtilment metafisichs que avuy romanen mitx oblidats, y que de bades seria pretenir ara resucitar de bell nou, y com a sistema o base d'escola filosòfica nacional tornarlos posar didacticament en voga.

Es ben patent, per desgracia, y no gaire difícil de comprovar aqueixa casi absoluta desconeixença y preterició qu'observam, del gran llibre de Ramon Lull; ab tot y trobarlo, en molts d'endrets, abundosíssim y ple d'interessant y curiosa materia que l'erudició crítica bellament hauria poguda esmentar y treure'n profit, posant-la a contribució pera ilustrar, reblir y documentar certs estudis y recerques d'història y literatura en l'edat mitjana. Basti notar, per exemple, com ei culturat talent del pros Milá y Fontanals, tan nodrit d'original y varia lectura,

esmerçava un gran cabal de saviesa y pacient labor pera historiar la poesia trovadoresca a Espanya, investigant son origen y creixença, l'expansió qu'aquí lograva y les seues vicissituds, fins a decaure, apobrirse y venir a mortal decandiment, durant el XIVth segle... Y no hi seria vengut poch bé, com l'anell al dit, a guisa de testimoni coetani y document justificatiu de la avilida baixesa a que va arribar llavors *l'art de juglaria*, retrèure aquell capítol 118 del *Llibre de Contemplació*, ahont la ploma d'En Lull ab vives colors y ab segell d'autèntich verisme, escriu «*Com hom sen pren guarda de so que fan los juglars.*» Donchs res ne diu, ni un sol mot, l'eruditíssim autor dels *Trovadores en España*; allà meteix ahont cercava, dins l'apòcrif *Conqueriment de Maylorcha* (flagrant *pasticcio* den Rosselló y en Bover) y prenent peu d'una simulada cita de Bertran de Born, proves o indicis de la coneixença qu'En Lull hagués poguda tenir dels trovadors provençals, tan popularment recordats y retrèts encara, en temps d'ell, por tot el mitjorn de França.

D'igual manera's pot reparar que quant el diligent afany den Marian Aguiló retornava a novella vida l'inconegut text original del *Llibre de l'orde de Cavalleria* sortosament retrobat, y en feya aquella garrida edició gòtica a Barcelona (1879), espigolava, pera acabarne d'omplir les planes sobreres del derrer full, un fragment dels rims del *Concili*, y una lletra del rey En Pere «ab unes cobles trameses a son fill l'infant En Martí:» sens parar esment en que, per molt bon joch que hi poguessen fer allà tals brins y espigoladures, més n'hi haguera fet encara aquell fort y vibrant cap. 112, «*Com hom se pren guarda de so que fan los cavallers.*» oportuniíssim complement o afegitó que més adequat no hi podia venir, al final d'una edició com aquella, pera mostrar el concepte que al contemplatiu místich y asceta de Randa y de Miramar li merxién els cavallers de son temps; a instrucció y redreçament dels quals dictava, pochs anys després d'haver escrit el gran llibre de *Contemplació*, son senzill y breu doctrinari.

• • • • •
Aquella estensió meteixa, disforja y excepcional, no superada ni amitjanada tant sols per cap altre dels llibres composts de Mestre Ramon, també havia d'esser motiu pera que no'n sovinejassen gayre, des-d'un principi, les copies manuscrites, ni fos tasca lleugera y fácil, després de l'invenció de l'impremta, ferne una edi-

ció sencera dels tres volums. (1) Solament el primer, de més breu cabuda que'ls altres dos, eixí a llum per primera vegada en lletra de motlo, a Paris, l'any 1505, en versió llatina. La primera edició completa, en llatí també, no s'arribà a estampar fins a mitjan segle XVIII, omplint els dos toms derrers de l'edició monumental, gran *in-folio*, que la generosa munificència d'un príncep alemany va fer possible a l'infadigable zèl d'un entusiasta de Ramon Lull y deixeble tan fervent com el prevere n'Ivó Salzinger.

Els vells trellats manuscrits demunt pergami o paper, singularment els originals *en plà* o *vulgar*, rara vegada formaven un volum únich, sinó dos, per que fossen més manejables, o tres y tot; y això amb el temps contribuí a descabellarlos y espargarlos més y més, de manera que lo usual es trobarne ara exemplars truncats, comprenents un o dos volums, y casi may el text sencer de tots tres, ahon s'hi veja entegrament trelladada l'obra, des del breu prólech inicial que'n perfila y senya el simbólich plà y la mística distribució, fins al dilatat capítol 366, ab que l'autor en forma epilogada la conclou sinteticament, la vindica ja a prevenció, abrigant-se abans de ploure,—com si presentís l'oratge de censures a venir,—la comana a Deu y a tota la cort celestial, y sentint-se descarregat d'un gros feix aclaparador, amb esplay entrançable li posa terme.

La bona sort ha volgut que'n poguéssim haver y emprar, comodament y per tot el temps necessari, un d'aquests raríssims exemplars: l'únich complet entre'ls fins ara trobats aquí, y per ventura el més vell y de més antiga lliçó, de tots quants en son romanos a Mallorca, a Catalunya y dins tota Espanya. L'afortunada avinentesa de dispondre d'aquest preciós text original, que vé a esser casi coetani d'En Lull, ja que evidentment sembla escrit no més ençà de mitján segle XIV, ha fet que'n poguéssim treure el trellat exacte que'ns serveix de base y fonament d'aquesta edició. Hem pogut confrontarlo, de més a més, amb altres quatre o cinch copies fragmentaries o parcials, pertanyents les tres

(1) Pera formarne exacta idea proporcional o comparativa de la gran llargaria material del tractat de *Contemplació*, bastará observar que cap altre text lullian dels més copiosos (com el *L. de Demostracions*, l'*Arbre de Sciencia*, etc.) farà més de dos volums d'aquesta edició nostra; mentre aquell per si tot sol n'omplirà set: (v. la *Taula cronológica* dins el *Prólech* del vol. I.—*Obres Doctrinals*,—pág. xxviii.)

millors al s. XV, (que menudament descrites més avall trobará'l lector; n'hem espigolades les més curioses variants, y omplit el buyt de els sis fulles que a-n el vell manuscrit trecentista una mà vandálica o inconscient li va tallar en mal'hora. Y per més aclarir el sentit del text primitiu y aidar a la recta interpretació de certs passatges y frases, hem entremesclades a peu de página, ab les variants de la lliçó original, les correspondencies llatines qu'ofereixen les dues edicions publicades fins al present: la parisenca de 1505, y la maguntina de 1740-42; parafrástica aquella o més seta *ad libitum*, y més rònega aquesta, literal y mot a mot; reservant els nostres comentaris explicatius pera encabirlos a lo derrer, dins les *Il·lustracions y Notes*, a fi de no distreure tan sovint l'atenció del devot lector, ni minvarli el pler de seguir, sense importunes o enutjoses interrupcions, la genuina lectura del text autèntich.

Als qui per primera vegada penetrin com exploradors d'un terreny ignorat y verge dins la gran obra contemplativa de Ramon Lull, no los será difícil formar idea de la seua material estructura y alegòrica distribució, talment com la planejava l'autor y'n posava les fites, a dins el prólech. Ja des de l'invocació y el mot inicial, alça'l cor y l'enteniment a Deu; y en continua comunicació espiritual ab la sobirana Essencia, li fa present y li endreça, a fayçó de místich col·loqui, tot quant contempla y escriu.—Dues intencions el mouen a empendre l'obra: dar alabança de Deu, y haverne gloria y benedicció.—En reverencia y memoria de les cinch nafres de Jesucrit en la creu, la distribueix en 5 *llibres*; y així com Ell dejuná al desert 40 dies, departeix el contingut del cinch llibres en 40 *distincions*.—A oferir materia contemplativa per cascun dia de l'any, tota l'obra's distribuirá en 365 *capítols*; y recordant les sis hores que cada quart any (bissext) componen un dia, encara hi afegirá un capítol complementari, departit en 4 parts.—Cada capítol consta de 10 *paragrafs*, en memoria dels deu manaments donats a Moyses; y cada paragraf, en reverencia a l'Unitat trina, se departeix en 3 *parts*; resultant així tenir 30 *parts* cada capítol, en memoria dels trenta diners per que Jesus sonch venut.—Conté'l primer llibre 9 *distincions*, en representació dels nou cèls; el segon en tendrá 13, pe'l nombre de Crist ab sos dotze apòstols; constará'l tercer de 10, per los cinch senys corporals y'ls altres cinch espirituals o potencies

de l'ànima; el quart llibre'n tindrà 6, per les sis dresseres entre les quals Deu ha posat l'home; y finalment, per les dues intencions, *dues* seràn les distincions del quint llibre. Tots cinch pleçats, compartits materialment dins tres volums y en recordança de la divinal Unitat, roman-dràn inclosos dins un sol nom; LIBRE DE CON-TEMPLACIÓ.

Disposta així y compartida amb aqueix simbolisme místich la vasta materia que l'autor se proposa contemplar y tractar dins la magna obra, segueix y n'acaba'l pròlech pregant a Deu ab fervorosa y viva insistencia que li doni acert y forces pera arribarla a bon port. La em-prèn abrivadament, coratjós, «ab gran alegria e ab gran audacia,» y s'hi arrisca a la ventura, «com lo mariner en lo gran pèlec,... com l'home qui s'enamora e s'aventura per tal que conse-guesca so que molt ama,... com l'hom qui met tota sa forsa en levar lo sexuc fex.» Bé prou coneix que li serà l'obra «trop fexuga, trop car-regosa, per forsa de gran amor e de gran ale-gre,» y que «en axí com la llebra que el llebrer encalsa há mèster tots sos quatre pèus,» així ell haurá d'emprar en el dictament del llibre totes quantes forces tenga, per no romandre retut. Mes ell espera el divinal ajutori; y encara que's senti «pobre e vil per natura e per males obres» y cregui son nom indigne de que dins l'obra sia escrit, fa via animós «al entrament d'ella,» y ab íntim goig n'escríu la primera distinció, «*d'alegre,*» a manera d'introductori—de sinfò-nica obertura, diguem-ho així,—del gran poema místich; ab l'esperit tot vessant d'ascètica corat-gia, d'una força incontrastable, «major que cella dels munts.» Aquell abrivat escalf el fa sentirse «tant ple e cobert d'alegría dins e defora, que la mar no es tant plena d'aigua:» y «com lo bon cavaller qui es bé guarnit en son cavall té en vil son enèmich,» ell engega tota descon-fiança y tristor poruga, y ab heròich gest d'ardít lluytador esclama:—«Ni ferre ni acer no es pús forts de mi!» (*cap. 2, 27*). Tal es la vigorosa exultació d'ànima ab que'l pecador contrit co-mença a escriure la gran obra contemplativa. Ja vindrán després, per dolrós contrast y retorn de la mesquina feblesa humana, els planys, an-goixes y dubtes, tristors y defalliments.

Llarga seria, per molt que la condensàssem, la ressenya espositiva de l'abundosa y multipli-cada materia mística que dins cadascun dels tres volums de l'obra, l'autor contempla y re-

trèu. Res millor—pera que'l lector en pugui formar previament cabal concepte,—que pre-positarli la *Taula* o rúbriques dels 366 capítols, ab la distribució indicada de volums, llibres y distincions. A tots els manuscrits hi figura *in capite* aqueixa taula, inseguint la vella usança; per això, y com a útil y avinent preliminar o portalada del llibre, ab tota exactitut la repro-duim. Per ella's veu el procés seguit y el des-plegament de la vasta enciclopedia contempla-tiva qu'En Lull dictava, considerant en el Ier Llibre el atributs divinals; tractant en el II° de la Creació y la provident Ordenació del món y les creatures; de l'obra messiànica o redemp-tora; d'altres atributs de l'eviternal Essencia; de la vida futura o supra-sensible, y de l'absoluta perfecció (*acabament*) de nostre Senyor Deu.—El volum II°, qui comença pe'l III^{er} Llibre, es una amplíssima espositió, curiosament colori-da, del espectacle que l'humanitat presenta, en sa doble fase exterior y interna, del còs y de l'esperit: especie de «*dança*» no *de la mort*, sinó palpitant y viva: llarga processó panoràmica ahont van desfilant, primer, ab sa varietat d'es-taments y categories, la societat civil y religiosa de la gent nostra del sigle XIII, y després, ab son barrejat mestay de virtuts y vicis, la senti-mentalitat passional humana d'ont-se-vulla y de tots els temps. Allà es ahont brolla a doll se-guit, sefondíssima, inestroncable, la genial fan-tasia del contemplatiu asceta; allà gentilment s'esplaya, goixant a lloure, ab senyorivol em-priu de la parla arromançada, la seua ploma vibrant; y ab profunda observació y feridor cop d'ull, que no s'inspira en boyroses abstraccions, sinó en palpables y crues realitats, filles d'una coneixença immediata, experimental, viscuda, recorr y tresca ab llarga volada el dilatat camp d'acció ahont se mouen y funcionen els sentits o *senys* corporals y les potencies o facultats aní-miques qu'ell anomena *cogitació, apercebiment, consciencia, subtilta y coratgia* o fervor. Aqueix es el cap cim, el bessó més llecorós, l'endret culminant de l'obra. May no hagués escrit En Lull res més que aquella estupenda centvintena de capítols del Llibre III^{er} *de Contemplació*, en tendria prou y massa pera merèixer l'anome-nada de gran escriptor, de filosof-poeta, de vi-dent *illuminat* que la fama a través dels sigles li ha espargida, y li ratificara, com més de prop seràn conegudes genuïnament les seues obres autèntiques.

En el Llibre IV segueix tractant-hi de sen-

sualitats y entellectuitats; de qualitats y significances; de fé y rahó, dels articles y manaments de la lley divinal escrita, y de predestinació. — Finalment, ab les dues últimes distincions, les més llargues y esmicolades de totes, tractants *d'Amor* la primera, y l'altra *d'Oració*, conclou el tèrc y derrer volum de l'obra, el més perllongat dels tres, ahont van alternant capítols de originalitat singular y factura estranya (com els qui conténen fantástiques alegories, no superades en meravellosa abundor d'imatges dins cap més llibre lullíà) ab altres d'esquèrpa interpretació y esbraonadora lectura, per haver-hi adoptat l'autor aquell artifici d'estil, especie d'algebra filològica, consistent en l'us de lletres com a significança representativa d'idèes sensibles y d'abstraccions: procediment que tan envitricollada y difícil fa, als no habituats, la cabal comprensió de casi totes les *Arts* ahont En Lull va emprar dita forma.

No s'es mester apenes sortir del text meteix del gran llibre, ni anarne a cercar cites y referencies dins l'eixam de tants y tants d'altres com el varen subseguir, pera destriar clarament les circumstancies de lloch y temps qui l'engeneraren y establir la situació relativa que li pertoca, dins l'entrunyellat conjunt de l'*Opus* lullíà. El *Llibre de Contemplació* es evidentment el primerench brot tenral, la matinera eclosió y brostada d'aquell gran arbre que tant arribava a multiplicar, durant més de 40 anys, ses espineroses branques y flors y fulles: es l'*hereu*, el germá major d'aquella nombrossísima nissaga; el fill primogènit de la prolífica potencia sentimental y entellectiva de Ramon Lull. Escrit tot ell o en gran part, ab mogut escalf de cervell y ploma, dins el bull de conversió del amador de les vanitats mundanes cap-esflorat y lasciu, dins el trontollament y ls abrusadors fiblons d'aquella terrible crisis, d'aquell temporal desfet ahont s'afoná pera sempre l'home d'esburbada y viciosa vida, y va surgirne l'asceta, el místich assedegat de martiri, el penident humiliat;... es la professió de fe novella d'una existencia qui recomença, la contrita .espiació de trenta anys de vida miserablement tudada, dins l'enllotat fangar d'enervants deports y males passions. A estones, el pecador penedit interromp l'airada contemplació de les divinals alteses, de les meravelles creades, del camp immèns que recorren l'enteniment y la rahó; y com au volant que acopa ses ales y devalla afuada per ajocarse en son propri niu, se con-

templa a sí meteix ab introspectiva ullada que li penetra fins a lo més recondit y ombrívol de sa consciencia; y llavors el seu ascetisme humil, qu'ha desfermat o romput tot quant de lligam l'encatiuava y ha esvaneit tot mirament mundanal que li cohibís el seny y la voluntat, li dicta y el mou a escriure les seues confessions íntimes: confessions no murmurades a cau d'orella, amb el secret y reserva sacramentals, cap clí y de genollons devant el prevere, sinó cara alta, a veu plena, devant Deu y tot lo món, a la faç de les generacions presents y de les futures. Així's pot ben afirmar que en el *Llibre de Contemplació*, vessant en molts de passatges d'ingenuitat amable y corprenedora, s'hi troba la confessió d'En Lull ab l'humanitat.

Aquí a Mallorca va esser (encara que'l text espressament no'ns ho diga) ahont traçá'l recent convertit aquelles págines entranyablément dictades: les primeres que li rebrollaren de sa ploma, netetjada, eixuta y de bell nou retrempada en sanch viva y llágrimes, com hagué esborrats pera sempre y esqueixats els eròtichs rims, fruyt bordissench d'aquells anys de joventut luxuriosa y esmaperduda. Retornat dels llunyans pelegrinatges y romeries ab que, segons devota usança, volgué adomdar l'esperit y el còs a les aspres mortificacions de la vida ascètica y ermitana interiorment ja resolta; durant aquelles anyades de reculliment y estudi en que forjá sos plans apostòlichs; dins la cambra, tan sovint abandonada, de son alberch familiar, ahont llavors encara casolanament vivia ab sa muller y ls seus dos infants; «obligat e sots-mès a orde de matrimoni,» però amb l'ansia y el propòsit de dejunar de tota carnal gaubança, «desitjós com pogués fúger a les obres e als fets en los quals luxuria l'havía corrumput e ensutzat;» anyorant el dia y l'hora de esser «servu e companyó dels benahuirats religiosos qui's fan servus e sotsmesos de virginitat e de castedat; trobantse ja al entorn dels 40 anys de sa vida, y planyent en tot aquell temps «haver més ensaborides les viandes sensuales que les entellectuals;» freturós de deixar en banda el govern y cura de ses possessions y rendes, de veure's «desempatxat dels bens temporals a posseir» y poderlos desamparar; clamant ab viva frisança «¡quant será aquell temps gloriós que hom no haurá necessitat de nomenar nulla cosa al cors necessaria!» y considerant ja la mort com a dolç deslliurament del captiveri de viure, «si no fos la paor de morir enans que

fos acabada aquesta art de *Contemplació*:...» dins aquell renovament d'ànima y en tal estat d'esperit va esser composta y dictada l'obra.

Tant l'absorbí y de tot en tot li ocupava sa activitat y potencies el febrós afany de menarla avant, que «en altres coses no podia entendre:» y «en axí com home qui famejant se cuita com menuga e fa de grans bocins per la gran fam que sent,» nit y dia s'esforçava en arribarla a bona fi; tant per que ab ella «los homens errats fossen endreçats, e los pecadors fossen en vertuts, e'ls necis en savièa, e per tal que tornás la devoció qui esser solía, en amar e loar e honrar e servir Deu,»... com per que li fos arma poderosíssima, incontrastable, en dia qu'anás a terra de sarrains, a donar coneixença de la verdadera fe, y a «pendre martiri, ab escampament de sanc e de lagremes.» (1)

Aquest propòsit sens dubte fou qui'l mogué, a escriure el *Contemplador*, o al menys a traçar-ne'l primerench disseny o *croquis*, en llengua arábica, qu'ell havia apres y ja practicava a les hores; com igualment hi escrivía altres llibres, p. ex., aquell que d'un promte intitolava *Libre de raons en les tres ligs*, després *Libre de Questions e Demandes*, y a la fi, *Libre del Gentil*. Mes, adonant-se aviat de l'exemplitut y facilitat majors que naturalment trobava en l'empriu de la propria llengua nadiva, los *arromançà en vulgar*, de manera que'n fés no una traducció literal o versió ajustada a la primitiva forma, sinó més tòst un *rifacimento*, una nova redacció, ahon «trasportava e mudava» el text embrionari (com ell declara) y li donava forma definitiva «ab pus altes e pus acabades rahons.» Pot-ser encara aquells textos arromançats reberen posteriorment novells retochs y esmenes d'alguns passatges, de que'n son romasos indicis que procurarem destriar y deixar ben espinzellats.

Tal es, sumariament esposada, la gènesi del primer y major llibre de Ramon Lull: «aquest libre (segons ell meteix escrivia) compost de sciencia theological e de sciencia natural:... obra qui es demostració e figura a moltes altres obres;... art per la qual hom s'enamora de Déu;... obra d'amor e de fervor e de peni-

tencia e de menyspreament d'aquest món;... sciencia de contemplació, novellament ab novella manera demostrada:» llibre qu'ell enco-beia ab afecció «tant coral, e tant li era entrat en l'amor de l'ànima,» que per son esparidment y per que lográs generosa y bona rebuda, pregava a Deu que tota quanta de gracia y mercè fos servit de concedirli a ell en persna; la volgués otorgar «a la exaltació e multiplicament» del llibre benvolgut.

PROEMI

Sempre tendré present com si fos ara, per molt de temps que visca, la saborosa delectació que'm va produir, essent encara jovençanet tenral, la primera lectura d'aquest singularíssim *Libre de Amich e Amat* qu'ara, a la volta de tants d'anys, tench plaent avinentesa de fer estampar de bell nou, a major honra y gloria del benaurat Mestre que'l dictá, y a profitós adoc-trinament espiritual y literari dels seus admiradors y de tots quants s'adeliten en conrar o estudiar la nostra literatura.

No sé ja quin any era ni'm recorda quants en tenia, pero'm pens que no fos arribat a la vintena, com me vengué a les mans aqueixa maravella de sentiment y enginy, aponcellat roser de tot l'any, que floría dins el místich verger d'aquell fervent contemplador que tant va amar y escriure. No conexia encara a les hores casi cap altre llibre luliá sino'l volum d'OBRES RIMADES (1). A l'estranya y térbola impressió que m'havien dexada les estrofes monorrimes del *Plant de Nostra Dona* y'l *Descort*, los malcabals tercets dels *Cent noms de Deu*, la teològica *Medicina de peccat* y les mogudes cobles del *Concili*, desitjava ferhi seguir la lectura d'altres obres lulianes de major renom. M'esperonava aquell desitj el veure que'ls-pane-giristes y crítichs literaris, per citar o calificar l'immortal Mestre laudatoriament, solien emprar ab énfasi'ls dictats de «l'autor del *Blanquerna* y del *Felix*, de *l'Amich y l'Amat*... mentre que'ls filososfs y teòlechs més tost l'anomenaven «l'autor de *l'Art Magna*.»

(1) En els comentaris y notes que van a lo darrer del llibre, apuntarem ab més exemplitut o transcriurem textualment els passatges autobiogràfics y comprovants que demunt-demunt y en partida tant sols esfloram aquí, per no allargar massa aquest proemi y concloure'l aviat, dins més breu espay.

(1) Publicat per D. Jeroni Rosselló (*Palma*, 1859) com a fruyt primerench de les senes investigacions y fantasies lulistes, encabinthi alguns rims notoriament apócrifs.

No'm vaig torbar gayre a llegir aquelles obres. De l'*Art* y ls molts tractats exits d'ella, conservats solament en rònega traducció llatina per deplorable pèrdua del text primitiu; no sería hora aquí ni occasio avinent de dirne res.—Dels altres llibres, coneguts en la vera fesomia y autèntica sabor de la llengua original, bastará dir que'm foren una nova y lluminosa revelació del seu autor; fins a tal punt que a la idea formada de Ramon Lull com a rimador seguint encara, per tradició de son temps, la manera trovadoresca provençal, sobremuntá, y no de poch, el concepte definitiu del Ramon Lull prosista, emprant y pulint ab má de mestre la llengua nostra natural, neta ja y espurgada casi completament de tot provençalisme.

¡Quin altre estil y forma de rahonar y escriure, dins la ufana examplitut de la prosa, quant alloure l'enteniment y deslligada la ploma de tota trava rítmica, podien vessar l'idea, esmotlar el concepte brollant, encabir la semblança alegòrica y anar descapdellant la colorida narració, ab aquell expressiu romanç vulgar, en la casolana llengua ja formada y adulta, habitualment parlada per la gent popular, y oretjada del baf llatinench de les escoles!

Del *Felix de les Maravelles del mon* m'en doná conexença la primera edició original, que's va imprimir a Mallorca una trentena d'anys enrera, tormant dos selectes volums de la BIBLIOTECA CATALANA⁽¹⁾. Un arnat exemplar gòtich del *Blanquerna* estampat a Valencia l'any 1521, ab el llibre de *l'Amich y l'Amat* inclòs en sa 5.ª y derrera part (*De vida ermitana*), encara que afollada y malmesa la integritat del text primitiu per la inconscient ploma del editor mossen Bonlabii, que cregué fer bona obra rabejantlo dins les aygües del Turia y donantlo «traduit y corregit en llengua valenciana», vol dir, modernisat ab frases y mots y formes dialectals; axí meteix bastá pera ferme percebre y sentir deliciosament la bellesa de l'obra.

Dins l'abundós esplet de la variadíssima producció luliana no's troben pàgines més interessants ni més replenes de color d'època y fesomia local, que les d'aquell poema narratiu ahont s'hi recompten los fets y peregrinacions del fill d'Evast y Aloma, y s'hi descriuen els estaments de *Matrimoni*, de *Religió*, de *Prelatura*

(1) La segona edició, també impresa a Mallorca, es exida a llum aquest any passat, formant el volum III de les OBRES DE RAMON LULL, in-4.º

y d'*Apostolical senyoria*. La candorosa faula, rebllida d'alegoríes y semblances, serveix de motiu o argument per exposarhi tot un pla de millores socials y reformes religioses, inspirades en l'ideal místich del autor, que somiava possible capgirar el mon y ferne un novell paradís, reduint tots los pobles, races y gents a l'unitat de fe cristiana. Final y suprema aspiració d'aquell ideal es l'estat de *Vida ermitana* contemplativa, que Blanquerna abraça resoltament, tornant al punt de partida de la seua primera vocació. Desexit del mon y de tot afecte y lligam terrenal, s'entrega l'*amich* a la sobirana amor del *amat*, que li encativa les potencies y sentits, y l'umpl en cos y ánima.

Aquella 5.ª y derrera part del *Blanquerna* la més poemática y espiritual de totes cinch, la formen casi enterament el llibre de *Amich e Amat* y una subtil *Art de Contemplació* qui l'acompanya. Tant sols quatre capítols narratius van al davant (numerats de 103 a 106), ahont sel recompta «en qual manera Blanquerna renunciá al papat:—del comiat que Blanquerna pres del Apostoli e dels cardenals:—de la vida en la qual estaua Blanquerna en son hermitatge:—y en qual manera Blanquerna hermità feu lo llibre de *Amich e Amat*.» Talment saborosos y exhalant suavíssim aroma d'ascètica simplicitat son aquells capítols, que bé's pot dir qu'En Lull no'n va escriure may altres de més bells; y vénen a esser, especialment els dos últims, la millor y la més adequada introducció del místich poema: lo que en termes d'art musical podríem anomenar el seu preludi o sinfonia.

Els més antichs y feels trellats que romanen d'aquest llibret, no diuen ahont ni devés quin temps En Lull el componía. Ni tampoch ell ho deixá indicat ni escrit en cap de ses altres obres. Creuen molts de lulistes y suposen, no sense fonament, que'l va compondre poch després de haver obtengut del Rey En Jaume II, fill del *Conqueridor*, la fundació del monastir-escola de Miramar (1276), y que si no'l va escriure allá meteix, en pogué concebre l'idea y l'estructura durant son tranquil y quiet estatge dins aquella nova Tebaida valldemossina,—únich temps de repòs que va fruir en tants d'anys de vida errant y turmentada—y del qual ell meteix se complau en evocarne'l plaent y dolç recort y en ferne ingenua y bella descripció, ahont sembla que s'hi senten encara estremiments y vius batechs de melanconiosa anyorança.

Es probable també que aquèixa mística salmodia del *Amich e Amat* formás primitivament un llibret apart, que després l'autor encabí dins el *Blanquerna*, ab l'*Art de Contemplació* que li serveix com a de complement y derreria⁽¹⁾. Així ho fan creure, per una part, el singular estil y la manera ab que está escrit el llibre, y per altra, la seua forma versicolada, a modo de salm «departit en aytants versos com há dies en l'any, e cascun vers basta a tot un dia a contemplar Deu, segons la art del *Libre de Contemplació*.» Tenim, de més a més, un índex bibliogràfic ben significatiu de tal suposició, que la confirma y reforça. En el més antich *index* o catàlech de llibres lulians, format ja en vida meteixa del autor, devés l'any 1311, hi figura continuat el *Liber Brachernæ*, y un poch més avall y separat d'ell, el *Liber Amici et Amati*⁽²⁾. També va trelladat aquest, pero en versió llatina y com a fragment extret del *Blanquerna*, comensant en el cap. 106 (*Quadam die contigit heremitam qui Romæ conversabatur*), en el bell codic qu'En Lull meteix regalava, ab una dedicatoria escrita de la seua propia má, al *dux* veneciá Pere Gradenigo⁽³⁾.

De tota manera, lo que sembla evident, y's pot ben assegurar, es que la idea germinal del llibre de *Amich e Amat* li rondava a n'En Lull per dins el pensament, des que va començar a escriure; y ja la tenia concebuda molt abans del seu viatge y primera estada a Montpeller (1283), ahont nos diu ell meteix que hi escrigué'l *Blanquerna*⁽⁴⁾. Aquella ben trobada alegoria que imaginá, simbolisant la espiritual comunicació entre'l Creador y la criatura y li serví de tema o *leit motiv* inspirador del *Libre de Amich e Amat*, «lo qual *amich* fos feel e deuot cristiá e l'*amat* fos Deus,» ja la trobam molt abans emprada dins escrits anteriors, y la veym perdurar també meteix en molts altres que no foren composts sino llarch temps després, y en vénen a esser, del cántich primitiu, com a remoroses vibracions y reminiscencies llunyedanes.

(1) V. OBRAS DE R. LULL: vol. I, pág. 42 del prólech.

(2) V. mon estudi bibliogràfic *Ramon Lull en Venecia*, publ. en el *Bol. de la Soc. Arqueol. Luliana*,—Juny, 1900.

(3) Una interpolació consemblant s'hi observa dins el *Felix*, del qual en forma la setena part l'interessant episodi anomenat *Libre de les Besties*, que guarda poca relació ab tot lo demás de l'obra.

(4) «En una vila qui ha nom Montpeller en la qual fo fet aquest llibre de Euast e Blanquerna...» (cap. 97.)

Espigolant per dins l'ample sementer dels 6 capítols del *Libre de Contemplació*—l'obra 93 luliana vertaderament *magna* en tots conceptes, y escrita a la primeria, estant l'autor encara dins el bull de sa conversió,—hi trobam sovint frases y fragments ahont la gènesi o llevor del *Amich e Amat* s'hi veu ben transparent y declarada. No estaré per demás trelladarne aquí alguns; ja que'l text original del gran llibre es casi desconegut, y román (per afronta nostra) en sa major part encara inèdit:

«Natura es d'amor que l'amich remembre e entena e vulla ço que remembra e enten e vol l'amat.» (cap. 278).

«Natura es d'amich que loe son amat... Natural cosa es al amich qui s'confia e s'espera en l'amat... Natura es de bon amich que aja aianta de paciència com es l'amor que ha a son amat.» (cap. 281).

«La amor d'aquest mon no pot esser sens passio e sens treball del amich e del amat; cor si per una manera dona plaer al amich, per altra manera dona treball e mal al amat... e on la amor més crex e maior es, maiors mals e maiors treballs dona...» (cap. 289).

«Tant es cosa excellent e alta e noble amor, que tota es venç e força e apodera; e per nuyla cosa no es vençuda ni apoderada con es vertaderament formada en l'amich: cor enaxí com lo foch ha natura que on hom més de lenya li dona pus fort crex, enaxí es natura de vertadera amor que on pus fortment es turmentat l'amich per son amat, pus fortment l'ama: e l'amich on més remembra e enten treballs e mort per son amat, més lo voler ama l'amat e més menysprea los treballs e la mort. On, com aço sia enaxí, donchs ¿qui puria aestmar ni albirar la gran força d'amor e la gran bonea d'amor!» (cap. 312).

«L'amat entra pus fortment en lo voler del amich con l'amich per son amat ha treballs e afanys, que no fa com l'amich ha plaers e benenances e delits d'aquelles coses que ama.» (cap. 343).

«L'amich aiant com més remembra e enten les penes e ls treballs e ls plors que sosté par amor de son amat, aiant ha consolació de sos plors e de sos treballs: cor per ço cor lo voler del amich vol ço que vol l'amat, ama l'amich los treballs que sosté, per ço que busca fer ço que vol son amat.» (cap. 349).

.....

No importa perllongar més tals citacions. Y si'l lector repassa y fulleja altres llibres lulians d'època més tardana, singularment l'*Arbre de Philosophia d'amor* (1), compost prop d'una vintena d'anys després, a cada pàgina hi trobarà com una explicació del pensament meteix del *Amich e Amat*, esmotlada sistemàticament dins los principis y fórmules de l'*Art*, y amplificada ab tota la inexhausta varietat de les metòdiques combinacions lulianes.

Es molt curiosa, y com a tal mereix posarhi esment, la ficció novelesca de que's valia en Lull per incloure l'*Amich e Amat* dins el *Blanquerna*. Ja en un capítol de sa 4.ª part (*De Apostolical senyoria*) abans que'l lector pogués adonarsen del llibret inclòs més avall, en feya menció expressa, suposantlo trobat en terra de sarrahins per un missatger enviat allà, a enquerir les costums y creencies d'aquelles gents, a fi de convertirles a la fe cristiana:

«En vers la Barbaria fo un missatger del Cardenal, qui atrobá molts galiadors e alfaquins que preicaven als sarrahins l'Alcorá e les benances de lur parays: e ab tan deuotes paraules los preicaven, que quaix tots quants los escoltauen plorauen. Molt se marauellá lo missatger de la deuoció que aquelles gents hauien a aquelles paraules, com lo que ls preicaven fos gran error; e atrobá que per la bella manera e deuota que hauien en preicar e en plorar, e per ço cor lur recomptauen la vida de molts homens qui per deuoció morien, per aço plorauen les gents. E encara atrobá un libre de *Amich e Amat*, on era recomptat com los homens deuots fehien cançons de Deu e d'amor, e com per amor de Deu lexauen los delits del mon, e anauen per lo mon, sostenent pobrea e molts d'altres treballs... Totes estes coses e moltes altres tramès lo missatger al Cardenal, e tramès li un trellat del libre de *Amich e Amat*, per tal que ab aquell se prengués manera com per deuocio de paraules fossen los sermons més agradables a les gents...» (cap. 95).

Y encara un'altra vegada, quant ja escrivia'l capítol 106, explicant «en qual manera Blanquerna hermitá feu lo libre de *Amich e Amat*», torna insistir en tal suposició, donant aquell llibret com exit de font islamita. Diu que mentres consideraua per quin estil el compondria

per complaure'l desitj d'un hermitá de Roma, que'l hi demanava com a remey contra les temptacions que patien los hermitans,—«Blanquerna remembrá com una vegada que ell era apostoli, li recomptá un sarrahí que los sarrahins han alguns homens religioses enfre los altres, e aquells qui son més presats enfre ells son unes gents qui han nom *sufies*, e aquells han paraules d'amor e exemplis abreuiats... E quant Blanquerna hac hauda aquesta consideracio, ell proposá a fer lo libre *segons la manera damunt dita...*»

Basta y sobra aquesta significativa indicació, exida de la ploma meteixa del autor del llibre, per explicarne en cert modo'l sceret y donarne la clau, de son estil marcadament oriental o semitich. Massa qu'entreveurá'l lector erudit la deliberada intenció d'En Lull (de la qual ell no se'n amaga, antes bé la confessa y declara planament) de no atendre tant sols a la materia o substancia mística del llibre que's proposava escriure, sino a sa forma també, seguint les petjades meteixes y la traça dels *sufies* y *alfaquins* moreschs, que si movien les gents a devoció acorada, no era tant per lo que'ls deyen, sino «per la bella manera e deuota» que tenien de predicar y de plorar; y per efecte de tan belles y devotes paraules, diu que'ls eren «més agradables los sermons.» Ab això roman-dria explicada, al meteix temps, la *tessitura* lírica y arrebatada a estones, d'aqueix bell cant divinalment eròtich del *Amich e Amat*, que en certs versicles arriba a vibrar y flamejar, ab lampechs de genial inspiració, elevant l'esperit a les regions de la més excelsa poesia.

Ja ho declara ben bé l'autor y'ns mostra sencerament son estat d'ànima, quant arribat a punt y ocasió d'imaginar com y de quina manera faria'l llibre, «en volentat li vench que s donás fortment a orar e a contemplar Deu:...» y mentres adorava y plorava, y per contemplació havia sa ànima «pujada en la sobirana estremitat de ses forces,» llavors fou quant «se sentí fora exit de manera per gran feruor, e cogitá que força d'amor no segucix manera quant l'amich ama fortment son amat:...» Felicissima condensació d'idées y paraules, que descobreix y'ns mostra'l sentit del llibre y revela ses arcanes significances a tot enteniment que sapia penetrar lo qu'es el vertader misticisme.

(1) Publicat son text original, per primera vegada, en el vol. II de les citades OBRES—Palma, 1901.